

БЪЛГАРСКИТЕ РИСКОВЕ ПРЕД ERM II

Юлиан Войнов

I. България кандидатства за влизане в ERM II

На 29 юни 2018 България заяви желание да бъде приета във валутно-курсския механизъм ERM II. В писмото си пое няколко ангажимента, които ѝ бяха поставени като предварителни условия:

- Да се присъедини към Банковия съюз като държава извън еврозоната;
- Да въведе нормативи за банков надзор на базата на анализ на индивидуалния кредитополучател, в допълнение към капиталовите изисквания;
- Да се подобри надзорът върху небанковия финансов сектор;
- Да изготви пътна карта за отстраняване пропуските в правната рамка за несъстоятелността;
- Да подсили правната основа, възпираща прането на пари, като се идентифицират всички въпроси, възникнали при транспонирането на четвъртата директива за мерките срещу прането на пари и да се транспонира петата директива в националното законодателство;
- Да подобри управлението на дружествата с държавно участие като се приложат правните норми от Наръчника на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) относно корпоративното управление на държавни дружества;

На 12 юли 2018, финансовите министри на страните от еврозоната, представителите на финансовото министерство и централната банка на Дания и представителите на ЕЦБ и ЕК приветстваха желанието на България да влезе в ERM II при условията, които сама си поставя. Подчертаха условието страната да стане член на Банковия съюз в момента на приемането ѝ в ERM II.

II. Какво се случи в сектора на Комисията за финансов надзор (КФН)?

Кризата в ръководството на Комисията за финансов надзор, започнала на 14 август 2018 бе предшествана от отнемането на лиценза на застрахователната компания „Олимпик“ АД. Министерството на финансите на Кипър информира КФН на 10 май, че е отнело лиценза на компанията; забранило ѝ е да сключва нови застрахователни договори или да удължава срока или разширява покритието на съществуващите. Даденият „специален лиценз“ ѝ дава право само да обслужва вече сключените договори, да събира вноски по тях и уреждане на висящите щети. В същия ден КФН издаде принудителна административна забрана по отношение на клона на „Олимпик“ АД в България, която бе потвърдена от съда на 10 август. Назначен бе ликвидатор. Делът на клона на българския пазар бе в размер на 9.2% – четвърто място след „Лев Инс“ АД, Бул Инс“ АД и „Евроинс“ АД. Оказва се, че основният пазар на компанията е бил България. Отнетият лиценз остави без задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ почти 200 хиляди автомобили у

нас и принуди техните собственици да заделят допълнително десетки млн. лв. за нова.

Наложи се, с основание, съмнението, че КФН не е упражнявала своевременно своите надзорни правомощия, преди отнемането на лиценза на компанията от кипърския надзорен орган. Това съмнение е потвърдено от принудителната оставка на заместник-управителя на регулатора Ралица Агайн. От нейни публични изказвания след оставката стана ясно, че неколкократно е внасяла предложения за предприемане на надзорни мерки срещу определени застрахователи, включително за отнемане на лицензи. Те не са срещнали подкрепа от останалите членове на КФН. И това се оказва практика – председателят на КФН Карина Караиванова излиза в отпуск в деня на вземане на решение по казус с „Лев Инс“ АД за забавени плащания по полици от чужбина.

В началото на декември 2018 подаде оставка Орлин Пенев Директор на Националното бюро на българските автомобилни застрахователи (НББАЗ). Проблемите са още от края на 2017, когато премиерът Борисов получава писмо от Съвета на бюрата за автомобилно застраховане в ЕС, че застрахователните компании „ДаллБогг: живот и здраве“ АД и „Лев Инс“ АД бавят плащанията при покриване на обезщетенията по полиците „Зелена карта“ в чужбина. Вследствие на това България е заплашена с изключване от системата „Зелена карта“. През февруари 2018 КФН разпореди на „ДаллБогг: живот и здраве“ АД да представи план за увеличаване на капитала си в срок от 6 месеца. На регулатора се оказва неизвестно, че компанията е увеличила капитала си още в края на 2017. Тъй като проблемите на сектора продължават, от февруари българското бюро „Зелена карта“ е поставено под наблюдение и е поискано да се внесе от целия застрахователен пазар гаранция в размер на 4 млн. евро, както и да се осигури презастрахователен договор за целия пазар и ежемесечни отчети за финансовото състояние на националното бюро. В тази връзка на 30 юли 2018 КФН назначи пълна финансова и актюерска проверка на „Лев Инс“ АД, която да установи задълженията на застрахователя по всички претенции по „Гражданска отговорност“ от ПТП в чужбина. Срокът на проверката изтече на 30 септември, но резултати от нея не бяха обявени. През октомври 2018 са назначени нови проверки вече в няколко застрахователни компании. Включва се ДАНС. Резултатите отново не са публични.

Председателят на КФН Карина Караиванова подаде оставка в началото на 2019-та независимо от скандалите и проблемите в сектора и от засиленото наблюдение върху него от страна на ЕК.

III. Какво се случи в банковия сектор след 2016?

БНБ реагира на фалита на „Корпоративна търговска банка“ АД (КТБ) в 2014 с преглед на качеството на активите на цялата българска банкова система по подобие на стрес-тестовите в еврозоната, който преглед започна чак през февруари 2016. Още от самото начало сред експертната общност имаше съмнение, как ще бъде приложена от БНБ методологията на ЕЦБ за проверката. И наистина методологията е модифицирана спрямо българските условия. Най-голямото отстъпление спрямо тази на ЕЦБ е „калибрирането“ на рисково претеглените активи, за което БНБ дава указание на 20 юли 2016. Вследствие на това указание рисково претеглените активи са намалени с допълнителни провизии, чийто размер е определен след приключването на процеса на оценка на активите на банките, въпреки че тези провизии все още не са били заделени. С тяхното намаление се променят и индикаторите, получени при стрес-тестовите и крайните коефициенти се

завишават.

Резултатите от стрес-тестовите не бяха изненада. Те потвърдиха очакванията и на тези, които считат българската банкова система като изключително стабилна, и на тези, които вярват, че тази стабилност е само на повърхността. Единствената банка, която показа лоши резултати при базовия сценарий от стрес-теста се оказа „Инвестбанк“ АД. На по-строгия тест, който предвиждаше рецесия, инфлация и спад на цените на имотите „Инвестбанк“ АД и „Първа инвестиционна банка“ АД (ПИБ) не покриваха изискванията за капиталова адекватност. Недобре се представиха и „Интернешънъл асет банк“ АД и „Токуда банк“ АД, които показаха коефициенти под минимално изискуемите при утежнени сценарий.

Вместо констатиране на недостатъчен капитал и предписание на мерки за попълване на капиталовия недостиг, БНБ излезе с твърдението, че тези резултати са прекалено консервативни и поради тази причина ги пренебрегна. Единствената банка, на която бе препоръчано да увеличи капитала си е „Инвестбанк“ АД, като препоръката бе увеличението да бъде в размер на поне 20 млн. лв. Препоръките към ПИБ бяха банката да увеличи единствено капиталовия си буфер, като разпредели печалба, намали риска на експозициите, продаде придобити активи и привлече нов капитал. Според изявление на банката от февруари 2019 тя е използвала първите три възможности, но не и четвъртата.

Предоставената информация от цялата процедура е оскъдна, непълна, не дава представа получените съотношения за какъв капитал и за какви активи на съответните банки се отнасят. Липсата на детайли прави невъзможно сравнението между банките. Това е отбелязано от рейтинговата агенция „Фич“, която посочва, че няма достатъчно детайли, нито как е оценено качеството на активите, нито как са направени корекциите по отношение на капитала за отделните банки.

Така в крайна сметка резултатите от проведените в България стрес-тестове по-скоро представят една много подобрена и завоалирана картина за състоянието на банковата система в страната, което облагодетелства основно банките с български собственици. Решаването на установените проблеми е отложено във времето с надеждата, че възходящият бизнес цикъл и повишената кредитна дейност на банките, свързани с ръст на печалбите и увеличение на новоотпуснатите кредити, които по презумпция са редовни, ще доведат от само себе си до подобрене на капиталовите коефициенти на банките и тяхното финансово състояние.

В края на 2018 ЕЦБ започна анализ на активите и ще извърши стрес-тестове на общо шест български банки: „Уникредит Булбанк“ АД, „Банка ДСК“ ЕАД, „Обединена българска банка“ АД (ОББ) и още три банки с българска собственост – „Централна кооперативна банка“ АД (ЦКБ), ПИБ и „Инвестбанк“ АД. Резултатите се очакват през юли 2019.

През февруари 2019 посланикът на САЩ се срещна с премиера, главния прокурор и директора на ДАНС и ги информира за превод на 80 млн. долара (според различни източници преводите достигат 140 млн. долара) от държавната петролна компания на Венецуела (PDVSA) по адвокатска сметка в „Инвестбанк“ АД. Срещна се и с ръководството на БНБ, за да се информира за нейния мандат за превенция на изпирането на пари. С течение на времето се оказва, че става въпрос за системни преводи на средства от венецуелската компания в продължение на месеци, като след постъпването им по сметката в „Инвестбанк“ АД, с тях са правени преводи на различни основания към банки на други държави. Тези преводи са нямали нищо общо с основанието за тяхното постъпване в доверителна адвокатска сметка. Основните въпроси, които възникват са

дали „Инвестбанк“ АД е спазвала разпоредбите на действащото законодателство за пране на пари, дали е подавала информация към ДАНС за съмнителни операции и дали самата ДАНС е взела отношение при наличието на такава информация. На тях не е получен публичен отговор.

IV. ЕК и МФИ за състоянието на финансовия сектор на България

След фалита на КТБ през 2014 българският финансов сектор се превърна в един от основно наблюдаваните и анализирани сектори от ЕК, МВФ, Световната банка и международните аналитични тръстове и анализаторски компании. Заради сериозните проблеми в този сектор в периода 2015 – 2018 ЕК постави България в групата от страните с прекомерни макроикономически дисбаланси. Следва да се отбележи, че сега, въпреки намалението на размера на дисбалансите, секторът продължава да бъде сочен като сериозен източник на проблеми. Въпреки, че в докладите на посочените институции се констатира определен напредък в банковия сектор, то като цяло проблемите не намаляват и се изместват все повече към пенсионните фондове, инвестициите в свързани лица, към застрахователните дружества, неадекватните нива на застрахователни покрития и забавянията на плащания по полици.

През 2017 МВФ и Световната банка провеждат собствен стрес-тест на банкова система, според който вече пет банки показват капиталов недостиг. Основен проблем според Доклада за финансова оценка на страната (FSAP) е *концентрацията на кредити към свързани лица и високото ниво на необслужвани кредити*. Проверяващите препоръчват петте банки да се капитализират до средата на 2017, тъй като държат 12% от пазара.

През март 2019 в своя последен Доклад, включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси, ЕК продължи да отчита сериозни проблеми във финансовата система на страната и най-вече по отношение на значителната междуфирмена задължнялост и все още високите нива на необслужвани кредити спрямо средното ниво на ЕС. С особена тревога са отбелязани и проблемите по отношение на прилагането на мерките срещу изпирането на пари, както и тези, възникнали на застрахователния пазар и неговия надзор. Посочена е в голяма конкретика ситуацията на застрахователния пазар, включително и казусите, описани по-горе.

Констатациите на ЕК и МФИ се припокриват и се различават от заключението в доклада на БНБ след стрес-тестовите от 2016. В него е казано: „В процеса на преглед и анализ на кредитните досиета не бяха открити отклонения от регулаторните изисквания за големи и свързани експозиции. Доставчиците на услуги не откриха разминавания с приложимата регулаторна рамка при прегледа на всички идентифицирани експозиции към свързани лица.“

V. Изпълнява ли България поетите ангажименти за влизане в ERM II?

Горният анализ позволява да се оцени дали България изпълнява поетите ангажименти за приемане в ERM II.

Първо. Налице са определени постижения, свързани с промяна в законодателството, които се изискват в процеса на присъединяване към валутно-курсския механизъм, разписани в Плана за действие за присъединяване към ERM II. Законодателните промени са факт и се отчитат като добро постижение от международните наблюдатели.

Второ. Основният проблем, който не намира решение е правилното и стриктно прилагане на законодателството, свързано с надзора на регулаторите върху поднадзорните лица. Непрекъснатите уверения за подобро качество на надзора не отговарят на действителността. От посочените в началото примери се вижда, че регулаторните органи по-скоро прикриват реалното състояние и не могат да се противопоставят ефективно на финансовите институции и банките, които са българска собственост. Последните получават политическо покровителство на най-високо ниво и успяват да заобиколят макропруденциалните изисквания, на които не отговарят. Отговорността за неприлагането на закона се понася от ръководствата на регулаторите, а не от поднадзорните лица. За това свидетелстват посочените по-горе оставки.

Трето. На ръководни позиции в регулаторните органи се назначават политически удобни лица, чиято задача е проблемите в наблюдаваните сектори да не достигнат до обществеността, а не нарушители на законодателството да бъдат принудени да го спазват. Това прави ненужна професионалната експертиза. Неподготвените висши управляващи стават зависими от задкулисни договорки и лобистки натиск. Пример за това са неодобрените от парламента предложения на председателя на КФН Карина Караиванова за заместник-председатели. Назначените впоследствие лица гарантират, че няма да допуснат бъдещи конфликти между надзора и поднадзорни лица, което е точно обратното на очакванията на обществеността. Основна причина за провала на ръководството на КФН може да се търси най-вече в политическия натиск, на който бе подложена Комисията.

Четвърто. Подуправителят на БНБ и ръководител на Банков надзор в БНБ Димитър Костов подаде оставка по средата на проверката на шестте български банки. Тя поражда опасения за прикриване на информация за действителното състояние на някои банки. Тези опасения остават и след неговата смяна. Оставката му изглежда подадена заради натиск от заинтересованите лица да влияе върху подаваната към ЕЦБ банкова информация и ограничената му възможност да го направи. Освен това оставката бе подадена след съмнението за пране на пари чрез „Инвестбанк“ АД. Накрая, напълно вероятно е външното оценяване на шестте банки да завърши с неблагоприятна оценка за част от тях. Това би наложило подуправителят да предложи отнемане на лицензи и да поеме отговорност. Това той вероятно не желае да направи. Но проверката на ЕЦБ цели едновременно и оценка на способността на Банков надзор на БНБ да изпълнява функциите си. Затова със сигурност оставката има едно негативно следствие. Напускането на Димитър Костов сочи, че е налице сериозен дефицит в управлението на Надзора. Самият подуправител не издържа проверката на ЕЦБ.

VI. Опит за прогноза за резултатите от стрес-тестовите в 2019

Към настоящия момент няма публична информация за оценката на активите на проверяваните банки и какви биха били резултатите от стрес-тестовите. Предположения за крайните резултати могат да бъдат направени на базата на анализираният тук факти.

През последните години е факт подобрието на финансовите показатели на банковите институции. Въпреки това остават съмнения, че най-засегнатите банки от предишните стрес-тестове не са успели да отстранят напълно финансовите си проблеми, пред които бяха изправени и чиято сериозност не беше разкрита пред публиката. Според различни допускания, недостигът на капитал за някои от банките, показали най-лоши резултати при предишната проверка е за стотици милиони лева. Има очаквания, че тези изчисления са сериозно занижени. Много е вероятно и други банки, най-вече с български собственици, да са имали значително по-лоши резултати от официално обявените. Ако ЕЦБ публикува толкова детайлна информация от стрес-тестовите на българските банки, както направи това за 123-те системно важни банки в ЕС и в Европейското икономическо пространство през 2014, то ще може да се направи някакво сравнение за реалните резултати от стрес-тестовите, проведени от БНБ през 2016.

Има вероятност някои от проверяваните сега банки да не покрият заложените в стрес-тестове прагове, особено при утежнените сценарии. За разлика от БНБ, най-вероятно ЕЦБ ще посочи конкретни параметри на капиталов недостиг и ще въведе времева рамка, в която той би следвало да бъде попълнен.

Ако приемем този сценарий за най-вероятен, приемането на България в ERM II би следвало да се отложи за момента, когато съответните банки изпълнят наложените от ЕЦБ изисквания. За това е необходимо време в интервала от половин до една година. След неговото изтичане ще последва проверка и изготвянето на нов доклад. На тези основания би било по-реалистично да се очаква, че България ще бъде приета в ERM II не по-рано от втората половина на 2020 г.